

KÉT VÉLEMÉNY VERES ERIKA DUETT A SÁRBAN* CÍMŰ KÖTETÉRŐL

HACSEK ZSÓFIA

Fülledt, fülbe suttogó szóló

A kávéházi asztalnál látszólag ketten ültünk, Benesóczky László barátom meg én, de társaságunknak volt egy harmadik tagja is. Még a beszélgetésünk elején az asztalra került Veres Erika *Duett a sárban* című kötete, és szokásos kacskaringós témaváltásaink közepette is rendre visszatértünk hozzá. Később László rávett, hogy írjunk mindketten kritikát a könyvről. Nem baj, kérdeztem, hogy te szoktál verseket írni, én meg ritkán? Hogy én csak a partvonalról figyelem a kortárs lírikusokat, te meg benne vagy mindebben? Úgy döntöttünk, hogy nem, hát László kritikája mellett lásuk, mit mondhatok a verseskötetről én, a kulturális antropológus.

Jó pár napig tartott, amíg egyáltalán felfedeztem, emésztgettem a vékonyka könyvet – és ennyi idő alatt sem jöttem rá, hogy pontosan mi a gyűjtemény szervezőelve. Afféle „best of” a szerző eddigi verseiből, amelyeket egy szerkesztő a leg-erősebbnek ítélt egy ilyen bemutatkozó kötetbe? Vagy ennél átgondoltabb a válogatás és az, ahogy a szövegek egymáshoz képest elhelyezkednek? Mindenesetre az első két (egy rövidebb és egy hosszabb) vershez azt jegyeztem fel: *erotikus*. Ez viszonylag egyszerű elv lehet: szexszel kell behúzni az olvasót még egy verseskötetnél is – sőt, pláne annál. A második vers egy karácsonyi asszociációt is elindított bennem, erre később még visszatérek.

Hamar beszippantott Veres Erika képi, nyelvi és ritmikai világa. Részben a fülbe suttogó hangulatú, egymásra zsúfolt képek és bátor szóalkotások, részben pedig az erős igék (pl. a *Hordozlak* kezdetű versben) remegtették meg a gyomromat: bármilyen eszközhöz nyúl is Veres, mindig ügyesen növeli a feszültséget egy-egy versen belül. Igaz, megesik, hogy az igék szerepét átruházza a jelzőkre vagy a befejezett igenevekre – utóbbira leglátványosabb példa a *Hét domb hátán* kezdetű, ahol a befejezettség talán az örege-

dést, petyhüdést hivatott illusztrálni: „*Pocakosra duzzadt immár a beléd hantolt baklavák negyvenöt fejezete. (...) Kiöblített mosollyal nézel könyvlapokra.*”

Ami a dinamikát illeti, Veres a legjobb karmesterek módján fokoz, visszacsitít, majd fokoz megint (*Üres padra ültünk le*), máskor meg a lehető legjobb helyen hagy ott egy crescendót (*búcsúcsók*). Az emelkedés-süllyedés szinte adja magát ennyi erotikus vershez, a ritmus pedig jó pár helyen bravúros; sorszínten (*Ősz hajadba léha levél hull*), de költeményszinten is (*sármos pincér ingébe* kezdetű – ez szinte énekelhető). Egyébiránt Veres mintha tudatosan tartaná távol magát napjaink népszerű, gondolatritmusra épülő, megzenésíthető lírájától. Nem a dalok kötete ez, pláne nem a címben szereplő duetté. Férfihangot nem hallunk, sőt, csak annyit látunk a férfiből, amennyi ahhoz kell, hogy Veres, akit nem véletlenül hasonlítottam karmesterhez, felfedhesse a női szexualitás különféle dimenzióit. Egy ponton meg is lepődtem, hogy a *fülledt* szó először – és csak akkor egyszer – szerepel a kötetben (a *meграkodva színes szagokkal* kezdetű versben). Majd arra jutottam, hogy végül is az egész kötet fülledt.

* Veres Erika: *Duett a sárban*. Kalligram, 2019, Pozsony–Dunaszerdahely. A kötet megjelenését a Kisebbségi Kulturális Alap támogatta.

Mindezek mellett szembeötlött még a humor – a játékos képválasztás jó sok teret enged Veresnek, hogy kikacsintson, ironizáljon, vagy csak ne vegye túl komolyan önmagát. A szavaktól egész szerkezetek szintjéig megjelenik ez: ide tartozik a „böffenti szét”, a padödös-kispálos hatású, rím kedvéért kettévágott szó („elsötétül-ve”), a „kibelezett málna. sajt-süti tetején málna / úgy rajzolnék”, az „ide bepaszsol a katángkóró”,¹ vagy a „Géppuskás rendőrök figyelik, hova szarnak a galambok”. Azért is szükség van a humorra, mert a kötet gyakran billen el az évszakok, időjárás, illetve az ezekkel párhuzamba állítható emberi életszakaszok leírása felé (pl. ősz – ősz haj), ami akár közhelyessé is válhatna. Így viszont találkozhattunk például „őszes tésztaszálakkal bevont” mellkassal, amelyre vissza is utal a kötet a (csiga)tésztaszemű Borbála megidézésével.

Apropó visszautalás. A kötetbe mélyedve azt is vadásztam, hogy mely motívumok szerepelnek sokszor. A cigaretta, a szemafor,² a mecset, a hús, a szőr, a csiga, a kobold, a hajó és a vonat látványos példák erre, az évszakok és hónapok (főleg a többértelmű ősz) pedig még ennél is jobban átszövik a kötetet. Hasonló alapelem a víz, amely többnyire a szexualitás kontextusában vagy azzal összefüggésbe állíthatóan jelenik meg. Nyolcszor szerepel a tenger, négyszer a folyó, háromszor valamilyen egyéb folyóvíz, négyszer az izzadság, de olyat is találtam, hogy „átitta magát éji blúzombá”, vagy hogy „Elélveztem a zuhanyzóban. Titkosan fröcsögött mellemre a forró víz”. A virágok és egyes megnevezett virágfajták legalább ennyire egyértelműen kötődnek (a kollektív tudatban és itt is) a szexualitáshoz – bár a piros pipacs más kontextusban is megjelenik: mint háborúra emlékeztető szimbólum és az elmúlás hírnöke. A gyermek emlegetése néha az anyaság vágyát jelzi (vö. „feléd fordulva várják belső magjaim jöttödet”), máskor viszont annak hiányát („gyerekhangok tapadtak arcodra”).

Egyik nagy kedvencem a kötetben az a folyamat, amelyet az *Úl valami a válladon* és a *Hordozlak* kezdetű versek ábrázolnak. Előbbiben a gyermekszülés, utóbbiban a teremtés a kiindulópont, és mindkettőből (legalábbis az én értelmezésemben) a nemi aktusig jutunk el. Igen, a szüléstől a szexig, a teremtéstől a szexig. Egy olyan társadalomban, amely a nőkről ma is csak szexuális dimenziókban (szép-

ség, kívánatosság, szülés lehetősége) képes gondolkodni, nagyon fontosnak tartom, hogy női alkotók látványosan leválasszák egymásról a kettőt. A nő szexualitása létező és valid, de nem azonos magával a nővel, és legfőképpen nem azért létezik, hogy feltétlenül valami funkciója legyen: akár egy férfi kielégítése, akár egy gyerek legyártása. Ugyanehhez kapcsolódik a szinte már novellisztikus hangulatú *Ma találkoztam volt egy félelmetes úrral*, amely Ady disznófejű nagyurát idézi: az úr életcélja a gyermeknemzés, a nő viszont egyedül tér vissza a szállására, ahol aztán „elélvez a zuhanyzóban”. A klasszikus költők közül egyébként József Attila és Radnóti Miklós előtt is fejet hajt a kötet.

A versek közül kedvenceimmé lettek a *boltívek alatt kaszál a szél* kezdetű, valamint a két istenkereső: *A modern kor feslett virága vagyok*, illetve a *Krisztusom, elhagytalak* kezdetűek. Ezek ágyaznak meg ahhoz a bolyongásélményhez, amely a kötet vége felé lesz egyre meghatározóbb: mintha a társa-

1. Ez Christian Morgenstern *Das Böhmisches Dorf* című költeményéből azt a sort idézi fel, amelyből kiderül, hogy Korf úr csak azért utazott együtt a társával, hogy kijöjjön egy rím. Varró Dániel *Lemondás és remény mint lesz a náthában eggyé c.* versét is említhetnének például. „[...] mikortól hipochondria / meddig valóban nátha / sajnos már most tudjuk, hogy erre / mi lesz a rím, de hátha”.
2. A magyar nyelv szlovákiai változatában a szemafor 'közúti jelzőlámpa' jelentésben használatos.

dalmi szerepelvárások és saját önazonos énje között hasonlulna meg a női lírikus. Lezárhatná akár ezzel is, kényelmetlen feszültséget hagyva olvasójára, ám Veres nem ezt teszi. Az utolsó két versben karácsonyi motívumok jelennek meg, akárcsak azokban a romkomokban, amelyekben a szerelmesek a történetív vége felé véletlenül pont az advent utolsó napjaiban vagy a szentestén találhatnak egymásra: „*karod, igen, / úgy teszed lapockámra / hogy elkiáltja / magát suttogva / az összes ablak / kifelé / az ufóváros higgadt adventfényeibe*”; illetve: „*felépítettük az örökzöld műkarácsonyfát / és a székeljek drukkoltak / friss gyertyán olvadt faggyú / belenyomtam az ujjad*”.

De vajon nevezhetjük-e ezt megnyugvásnak, megbékélésnek egy olyan társadalomban, ahol az ünnepek elmúltával hat-

ványozottan szokott a fejünkre szakadni a sok megoldatlan közösségi és egyéni krízis? Veres Erika erre már nem keres választ, a karácsonnyal, az év végével első könyve is véget ér. Én azonban lelkesen figyelem majd, hogy mikor találkozhatok megint a nevével a könyvesboltok polcain, hiszen olyan témákat vetett fel ebben a kötetben (még ha nem is pamflet-szerűen, hanem a legkifinomultabb költői eszközökkel), amelyekről nemcsak érdemes, de kell is még beszél-nünk.

BENESÓCZKY LÁSZLÓ

Monológ a szárazulaton

Veres Erika neve nem csengett ismerősen, amikor levettem a Libri polcáról a Kalligram által kiadott könyvet. A fülszövegre pillantva már azt is tudtam, hogy nem csoda, hiszen ez az alkotó első verseskötete. 2006 óta publikál, érsekújvári születésű. Már miután belekóstoltam a művekbe, azt is olvastam az interneten, hogy emellett műfordító, és az Isztambuli Egyetem doktorandusza. A fülszöveg feletti fotóról fiatal, sötét hajú lány nézett vissza, szemében különös fénnel, mély, egyszerre intellektuális és érzelmes tekintettel.

A kötet borítója erőteljes női motívumokat és elhagyatás-történeti interpretációt jósol a kötetnek. Madarak röppennek fel egy magányos nőalakból, és tartanak az olvasó felé. Ez, később kiderül, mindössze egy sorra utal, amely a kötet kulcsmozzanatát tartalmazza.

A borító másik fülén Szabó T. Anna és Tóth Kinga sorait pillantottam meg. Ha lett is volna bennem kétség, hogy tényleg megvegyem-e a kötetet, itt majdnem minden elillant. Egye-

dül Szabó T. Anna megfogalmazása ingatott meg kicsit: zavarba ejti őt a keleties zsúfoltság, meghőkölteti az egymásra torló képek sokasága. Megijedtem, hogy szolomtalánításba botlok. De lássuk.

Veres Erika versei rövidek, és a kötet közepén található ciklust kivéve túlnyomórészt cím nélküliek. Mindig gondolkodóba ejtett, hogy miért nem adnak egyesek címet az alkotásaiknak – egy példa a jelenségre az elmúlt öt évből Fekete Richárd *Bányaidő* c. kötete is (JAK+Prae.hu, 2015). Míg Feketénél ez zavart, Verest olvasva szubjektív reveláció, hogy bizonyos verseknél nem lehet egy címbe lepárolni az adott vers esszenciáját.

A kötet első verse női alanyi lírában szól, profi, izzadságszag nélküli – nem rossz kezdés, gondoltam. Továbbolvasásra méltó. A további verseket olvasgatva viszont úgy éreztem, be lettem csapva. Veres – vagy a szerkesztői szándék – mintha nem akarta volna felfedni a kötet képeinek és asszociációs terének valódi gazdagságát, talán azért, lásd Szabó T. Anna sorait, hogy nehogy meghőköljön tőlük az olvasó. A képeket, amelyek a későbbi versekben mintha egy hiperaktív vulkánból törnének elő.

A Csillag Lajos által tervezett borító kitűnő munka, kifinomult, letisztult, mégis emberközeli. A kötet által a befogadót elgondolkodtató, megérintő intellektuális-érzelmi élményt viszont csak részben tükrözi. Nem találok benne Veres költészetének a vagányságát, szívósságát, a szerző abbéli munícióját, hogy a világtapasztalását olyan kreatív-kognitív-asszociatív szűrőkön folyassa át, hogy abból ilyen eredeti sorok vagy versszakok lehessenek, mint: „*unom unásni un*”, vagy majdnem közvetlenül utána: „*sajnos vadalmát termett kertünk / ékszer a béred / kihozták a kávét*”, hogy ezután egy könnyedén, csípőből kilőtt intertextuális utalást tegyen, „*szekszárdon vár rám a donna / barnája hirtelen spanyolra vált*”. Egy másik példa képszerkesztési módjára: „*fekete mennyezetről visszacsikorgó nap-narancs*”.

A sorok, sőt, néha a szavak egymásutánosságában értelem a szó szoros értelmében nincsen. Sokszor asszociatív kapcsolatok sem lehet felfedezni. Talán erre utalt a fülszövegben zsúfoltságként, egymásra torlódó képekként Szabó T. Anna. Mégis, Veres Erika nem az a fajta költő, akinél ez öncélú, értelmetlen passzió. Temérdek mondandót rejtő szókapcsolatok és képek ezek, és az egymásra hatásuk által keltett atmoszféra az, ami Veres költészetének ismeretetőjegye.

Önálló formanyelv kialakulását érzem a kötetben. Néhány vers pedig mintha Szócs Petrát juttatná eszembe, például a „*Ma találkozóm volt egy félelmetes úrral*” kezdetű. Egy-egy, nem elég eredeti kifejezésben döccen csak meg a kötet, például: „*a színek megszűntek létezni*”. Ha mérlegre rakjuk a négy-öt közhelyes kifejezést az eredeti szavak, szókapcsolatok burjánzó, robbanó özönével, természetesen nem kérdés,

melyik találtatik könnyebbnek. Veres költői nyelvénél dúsabbat és ötletekkel telibbet keveset találni a legújabb költőnemzedékben.

A Szabó T. Anna által is említett keletiesség nemcsak holmi hasonlat. A kötet első kétharmada török helyszíneket fest a versek háttéréül. Mint Simon Márton polaroidjaiban megbúvó távol-keleti szavak és szimbólumok, a török motívumok ennek a kötetnek is egzotikus ízt adnak (talán határozottabban egzotikus, mint Simonénak). A könyv harmadik harmadában már fizikai, sőt időbeni távolság is van emlékektől, egyre több a közép-európai otthon atmoszférájára való utalás, Pozsonyba beköszönt a nyár egy sármos pincérről, vagy hogy egy újbóli képszerű és zsigerbe hatolóan expresszív sort idéztek, „*a villamos / fázósan rázza hátát / a domborodó pozsonyi éj felé*”. Talán egy új szerelmet is megfest a láthatáron.

Duett a sárban – szól a kötet címe. Olvasatára egy egymást ragaszkodásig tépő pár agonizáló szerelmének képe jelenik meg. Kár, hogy a duettet és a sarat is nehéz kiérezni a kötetből. Az ősz férfi csak dinamikusan fakuló, statikus emlékfoszlányokként van jelen, mintha polaroidfotókat nézegetne az olvasó. A kötet főszereplője, a nagybetűs férfi nem énekel duettet, nem mond semmit, ritkán cselekszik. A kötet második felében lévő versek pedig egy sárból kievickélt, megbékéltségében is asszociatív hiperaktív lírai ént mutatnak. Ez a lírai én már egy

szárazulatról tekint vissza a saras, mocsaras múltra. De talán ez a következetlenség legyen a legnagyobb baja a műnek.

Ez a kötet olyan, mint sosem kifogyni a témából egy barátal. A befogadás során történő, Szabó T. Anna által sugallt meg-megállás valóban szinte szükségszerű: hiszen képtelenség ezt a gondolkodásra, emlékezésre és érzésre inspiráló textust egy szuszra elolvasni.

A Duett a sárban néhány hibája ellenére kimagasló színvonalon megírt verseket mutat meg. Végezetül hadd álljon itt kedvenc részletem a könyvből, mindenfajta szándék nélkül, csak mert jólesik: „*későn érkezel. / széles havon úszik a béke. testével / lefed néhány aknamezőt; / holt lelkek átlóban kószálnak / matt lovakként a réten.*”